

TRIUM OTTONUM CONSTITUTIONES ECCLESIASTICÆ

(Pertz. *Monum. Germ. hist.*)

OTTONIS MAGNI CONSTITUTIONES

SYNODUS INGELHEIMENSIS.

(An. 948.)

Conventus Ottonis atque Ludovici regum in palatio Ingelheimensi celebrati causas atque historiam Richerus monachus uberrime exposuit, unde plurima Trithemius abbas Spanheimensis in Historiam Hirsauigiensem transcripsit; succinctam de rebus in eo gestis narrationem Flodoardus Annalibus suis ad an. 948, et Historiæ Remensi inseruit. Acta prodierunt in Canisii Lectionibus ex codice bibliothecæ Weingartensis, male transcripto, cujus vestigia in bibliothecis regia Stuttgardensi et Fuldensi quæ codices Weingartenses inter se partitæ sunt, necnon in regia Parisiensi, viris clarissimis D. Mosero Hauck et Guérard operam suam præstantibus, explorare, casso tamen labore, studui; seriem tandem episcoporum reperi in codice bibliothecæ Cæsareæ Vindobonensis in catalogo juris canonici n. 99, fol. 87. mbr., sæc. x. Ex quibus ea quæ acta ipsa exprimere videntur, hic referimus. Richerus, sæculi noni exeuntis auctor, proluxa conventus ipsius acta ante oculos habuisse videtur, sed diversa ab iis quæ Flodoardus et codex Weingartensis referunt, ita ut cuiam potius in tempore conventus constituendo fides habenda sit, chartis Ottonis ea de re silentibus, vere ambigi possit.

Prælocutio Rotberti Treverici metropolitani in synodo.

Multa sunt, Patres reverendi, quibus hic apud serenissimos reges, in unum coacti residemus. Plurima etiam quæ vestra probitate ordinanda videntur. Totius pene Galliæ rem publicam pravorum temeritate turbatam, magnisque subjacere periculis constat. Unde et leges divinæ atque humanæ indiscrete a malivolis contempnuntur, cum is cui regnorum jura debentur, et imperandi potestas transfusione paterna credita est, suorum insectatione captus, ergastuloque immaniter trusus sit, suorum adhuc gladiis infestetur, Remorum quoque metropolim absque pastore fures atrocissime insectentur, cultus divinus vilescat, religio canonica pro nihilo sit. His ergo, Patres, vehementissime insistendum arbitror, multaque nobis diligentia enitendum, qui gratia sancti Spiritus hic in unum confluximus, quatinus res ante dissolutæ sic in fœdus redeant, ut et domno ac serenissimo regi libera regnandi reddatur potestas, et per eum ecclesiæ Remensi debitus suus restituatur honor.

Responsio Marini Romanæ sedis legati.

Optime atque utiliter frater ac coepiscopus Rotbertus rerum seriem tenuit. Etenim cum divinas leges humanis præponendas ipse pernoscit, considerata tamen rerum fortuna, regiæ dominationis imperium ante dixit restaurandum, ut ejus vigore firmato, ejusque potentia utiliter restituta, ejus post liberalitate, ecclesiarum Dni honor consequenter recrescat, ejus patrocinio agente, virtus bonis qui-

busque redeat. Quod ut Deo annuente fieri queat, in primis audienda atque strenuissime disponenda videtur causa domni ac serenissimi regis, si id quoque vestri iudicii paciatur censura.

Synodus dixit: *Audiatur.*

Conquestio Ludovici regis apud Ottonem regem et synodum regni.

Quanto Hugonis instinctu, quantoque ejus impulsu conqueri cogor, testis est ille, cujus gratia vos hic congregatos paulo ante relatum est. Pater ejus, ut a principio exordiar, patri meo regnum invidens, dum ei domi militiæque servilium deberet, regno illum immaniter privavit et usque ad vitæ ejus suprema ergastulo inclusum esso fecit. Me vero parvum in fasciculo farraginis a meis dissimulatum, in partes transmarinas et prope in Rifeos fugere compulit. Patre autem extincto et me in exilium deportato, iste cum reminisceretur sui patris, ob insolentiam interfecti, regni curam suscipere formidabat. Nobis itaque invidens, Rodulfum promovit. Sed divinitas res illius sicut et cetera determinans, ei quando voluit finem regnandi dedit. Dum item regnum vacaret, consilio bonorum me a partibus peregrinis exulantem revocavit, ac omnium conibentia in regnum promovit, nihil mihi præter Laudunum relinquens. Promotusque cum ea quæ regii juris videbantur, repetere niterer, id invidissime ferebat. Factus ergo latenter adversarius, amicos si quos habebam, pecuniis subvertebat, inimicos in odium amplius incitabat. Tandem urgente invidia, apud piratas egit,

ut ab eis dolo caperer, regnum in se posse refundi arbitrans, si id fieri contigisset. Nec defuit insidiis effectus. Captus fui, carcerique mancipatus Ille vero, me cripere simulans, filios meos jure obsidum dandos petebat. At iis qui mihi fide adjuncti erant omnes dari reclamantibus, dimisso uno, a piratis me recepit. Jam libertatem sperans, quo animus impelleret ire volebam. Verum aliter provenisse manifestum est. Nam captum mox in vincula conjecit, ac annuali carceri mancipavit. Uade cum a cognatis et amicis meis indignantibus se se impetendum adverteret, libertatem spondit si Laudunum acciperet. Hoc tantum claudebar, hoc solo cum uxore et natis recipiebar. Quid facerem? Castro vitam præposui; pro castro libertatem merui. Et en omnibus privatus, omnium opem depono. His si dux contraire audeat, nobis tantum singulariter congreduendum sit.

Oratio Roberti pro Ludovico.

Quoniam domni atque serenissimi regis salis breviter ac dilucide digestam, optime ut arbitror conquestionem percepimus, consequens videtur, ut ejus causam in quantum fas est determinemus. Dux ergo quia omnia pene regni jura in sese transfudit, eique viribus reniti non valemus, mitius hoc attemptandum arbitror, ut qui Deum non metuit, et hominem non reveretur, multa ratione multaque rerum consideratione, ad normam Deo juvante reducatur. Igitur juxta Patrum decreta, et canonum regulam, imprimis ad satisfactionem fraterne monendus est, verbisque suavioribus ad id modestissime revocandus. Quod si post blandam revocationis ammonitionem resipiscere noluerit, omnium anathemate feriatur, hoc habentes præsidio, quod jam a domno papa correctus sit, jussusque a domini sui insectatione quiescere.

Responsio Marini legati pro eodem.

Reminiscor domnum papam ante hunc annum anathema in reos misisse qui hunc dominum et regem Francorum insectabantur, epistolam quoque suavioriam, ut ab eo non deficiant, bonis quibuslibet delegatam, atque conquestionem de eadem re litteris expressam, iis quibus sanior mens erat delegatam fuisse. Unde et opinor justissime dictum, cum ante a papa vocatus atque correctus sit, nunc quoque caritatis gratia revocandus est, et diligentissima suasionem ut a malis quiescat commonendus. Et post omnium anathemate dampnandus. Et non solum ille, verum omnes qui ei in malis favere faventque. Sed hanc solum a nobis accipiet opem. Numquid vero ab alio quicquam opis accipiet? Ejus conquestio in sua clausula, opem omnium postulat. Sed si a nobis ei succurritur, a domno Ottone rege quid accipiet? Et decretalia sancta acclamant, postquam tyrannicis anathemate dampnationis ab episcopis injectum est, a bonis quoque potentibus vim inferendam, ut si æcclesiasticis correctionibus ad normam redire nolunt, saltem potentium vehementi violentia ad bo-

num redire cogantur, ut vel invitis bona præstentur.

Oratio Ottonis regis pro eodem.

Multa sunt, Patres, beneficia, quæ a vobis domno ac serenissimi regi Ludovico utiliter accommodari valebunt. Etenim si ejus insectatores armis divinis adoriimini, consequenter aut facili tumultu devicti labascent, aut si quid impetendum relinquetur, facilius nostris armis infirmabitur. Vos ergo, jubente domni papæ legato, vestri ordinis instrumenta exerte, ac tanti regis adversarios anathematis gladio transverberate. Contra quæ si cervicem postea erigere audeant, et dominicis interdictis resistere non formidant, nostrum exinde erit, quibus commissum est in hac mundi parte sanctam Dei æcclesiam tueri, ut in tales arma sumamus, hujusmodi debellemus. Et si necessitas adurgeat, strictis gladiis usque ad immanissimam cædem perditissimorum hominum deseviamus, habita in illos justissimæ indignationis causa, quod illicita aggrediantur, et pro illicitis ammoniti, non corrigantur. Vos itaque tantum vestris insistite: et post modestiam vestram, virtus nostra sequetur.

Epistola a synodo ad Hugonem delegata.

Sancta synodus in palatio Angleheim sub domnis atque orthodoxis regibus Ludovico et Ottone utiliter habita, Hugoni duci. Quantis malis, quantaque persecutione vexaveris illam venerabilem Remorum metropolim, quanta quoque crudelitate debacchatus sis in dominum tuum regem, ora omnium locuntur, apud omnes agitur. Quod quam acceleratum, et quam perniciosum sit, divinæ atque humanæ leges copiosissime produnt. Unde et tibi compatientes, ab talibus te quiescere monemus, et ad dominum tuum, multa mansuetudinis humilitate quantoties reverti hortamur. Quod si contempseris, priusquam in diversa referamur, anathemate sine dubio te perstringemus, donec aut satisfacias, aut Romam apud domnum papam ratiocinaturus petas. Cujus litteris jam bis motus es, et a tanto facinore prohibitus. Unde et nos post illum, tercio jam te ad correctionem revocamus.

ARTOLDI LABELLUS SYNODO PORRECTUS.

Sancta Romanæ et apostolicæ sedis vicario domno Marino, universæque sanctæ synodo apud Engulenheim congregatæ, Artoldus, divina propitiante clementia Remorum episcopus. Domnus Agapitus papa litteras nobis et ceteris coepiscopis nostræ dioceseos direxit, in quibus præcepit, ut ad hoc vestræ sanctitatis concilium convenire studeremus, ita instructi de omnibus, ut rei veritas miseriarum nostræ sedis, quas patimur, coram sanctitate vestra manifesta fieri posset. Quocirca propalare prudentiæ vestræ commodum duximus, qualiter res exordium cepit litis hujus, quæ adhuc inter me et Hugonem miserrime ventilatur. Defuncto siquidem Heriveo archiepiscopo, Seulfum, qui archidiaconatus urbis nostræ a tunc officio fungebatur, ad præ-

salatum ejusdem sedis elegimus. Qui pontifex A ordinatus assumens solum contra proximos prædecessoris sui, cum eos per semet a loco depellere non valeret, consilio inito cum quibusdam laicis scilicet consiliariis suis, amicitiam quæssit Heriberti comitis, quam dato jurejurando per eosdem consiliarios obtinuit eo tenore, ut post obitum ipsius ad electionem pontificis milites ecclesiæ nullatenus aspirarent sine consilio ipsius Heriberti idem vero comes fratrem Herivei præsulis, et nepotes ipsius a participatione rerum Remensis episcopii separaret. Quibus patris, insimulati sunt iidem propinqui Herivei præsulis a consiliariis. Sculfi episcopi de infidelitate ipsius senioris sui, accersitoque Heriberto, comite cum pluribus suis jubentur ad rationem reddendam coram ipsis venire. Et quia B contra eos a quibus accusati fuerant, singulari congressu certamine noluerunt, sublatis ab eis rebus quas ex episcopo possidebant, comprehensi sunt atque deducti per Heribertum comitem ad Rotbertum regem, a quo etiam sub custodia sunt detenti usque ad mortem ipsius Rotberti. Tertio demum sui episcopatus anno Sculfus episcopus, ut plures asserunt, ab Heriberti familiaribus veneno potatus defungitur. Mox itaque comes Heribertus urbem Remensem adiit, et ecclesiæ milites, clericorum quoque quosdam de rectoris electione ad suum consilium, ceu juratum fuerat, intendere iecit. Cum quibus ad Rodulfum regem pergens in Burgundiam, obtinuit C ab eo, ut sibi committeretur idem episcopium, eo tenore, ut tam clericis quam laicis debitum honorem concederet et conservaret, nec injuriam alicui faceret : sed ipsum episcopium æquo jure gubernaret, donec talem clericum eidem regi præsentaret, qui ad episcopale ministerium exequendum rite ordinari valeret. Qui comes ad eandem urbem regressus, res episcopii prout sibi placuit fautoribus suis divisit, cæteris abstulit, et absque ullo iudicio vel lege, quos voluit rebus expoliavit, vel ab urbe propulit. Odalricum denique Aquensem episcopum in eadem urbe suscipiens, episcopale inibi ministerium celebrare præcepit. Sicque per annos sex et eo amplius idem episcopium suo dominio vendicavit, pro habitu proprio illud tractans, et in sede D præsulis residens tam ipse quam conjux sua, donec septimo tandem anno, ortis inter ipsum et regem Rodulfum atque Hugonem comitem quibusdam simultatibus, Rodulfus rex cum Hugone et Bosone fratre suo cæterisque pluribus tam episcopis quam comitibus Remorum obsidet urbem, succensentibus sibi episcopis, et conquerentibus adversus eum, quod tam diuturno tempore contra divinæ legis auctoritates hanc urbem permiserit vacare pastore. Quorum querimoniis pernotus rex admonet clerum et populum de pastoris electione, dans eis id agendi facul-

tatem ad Dei honorem et sui fidelitatem. Sicque concordantibus cancellis, tam clericis quam laicis, qui extra obsidionem erant, pluribus etiam eorum qui clausi tenebantur in idipsum faventibus, eligitur humilitatis nostræ persona in hoc magis onera quam honore subeundo. Aperientibus tandem tam militibus quam civibus portas urbis regi Rodulfo, et episcopalem benedictionem mihi tradentibus episcopis qui aderant decem et octo, et associantibus nostram humilitatem tam clero universo quam reliquis civibus, inibi inthronizatus ab episcopis nostræ dioceseos, impositum mihi, prout Deus concessit, ministerium per annos ferme novem tractavi, ordinans per diocesim episcopos octo, et in episcopio multos, prout competens videbatur, clericos, quousque non postmodum anno, postquam Ludovicum regem, favente Hugone eunetisque regni principibus, Gerbergam quoque reginam benedixeram et sacro perfuderam chrismate, instigatus Hugo comes iracundia, quod ei consentire vel conjungi noluerim ad ipsius regis infidelitatem, adhibitis secum Heriberto comite et Willelmo Nordmannorum principe, Remensem obsidet urbem. Nec longum, sexta scilicet obsidionis die, deseror ab omni pene castro laicæ militiæ. Sicque derelictus ab his, ad Hugonem et Heribertum compellor exire, a quibus coartatus et conterritus, cogor memet episcopali procuratore abdicare, et in me propellentes, in cenobio sancti Basoli habitare constituunt : Hugonem vero filium Heriberti; qui Antisiodori diaconus ordinatus fuerat, in urbem introducunt, et civitate C potiuntur. Ludovicus autem rex a Burgundia rediens, me apud sanctum Basolum reperit, et assumens secum, simul cum propinquis meis, quorum res Heribertus comes abstulerat, Laudunum deducit, quod castrum tunc obsidebant Heribertus et Hugo: solutaque obsidione oppidum ingredimur, nobisque metatus degendi disponitur. Interim clerici nostri loci, sed et laici quidam, pessime ab Heriberto tractantur, et quidam clericorum in custodiis retraduntur res eorum auferuntur atque diripiuntur, rapinae per totam urbem licite perpetrantur. Interea convocantur episcopi nostræ dioceseos ab Hugone et Heriberto, satagentibus et querentibus ab eis de ordinatione Hugonis filii Heriberti. Qui Successionis congregati, mittunt ad me Landuam Hildegarium episcopum cum aliis quibusdam legatis, mandantes ut D ad eos venirem, ad consentiendum scilicet hujus ordinationis perversitati. Quibus remandavi, quod non esset mihi competens ad eos illo proficisci, ubi adversarii et inimici mei cum ipsis erant aggregati. Quod si loqui mecum veillent, ad talem locum devenirent, ubi sine periculo ad eos accedere possem. Quibus adventibus in locum ab eisdem lectum, profectus sum ad eos, veniensque prosterner coram ipsis, obsecrans ut propter amorem et honorem Dei, tam mihi quam sibi competens consilium dare studerent. Qui me de ordinatione prædicti Hugonis interpollare ceperunt, et hec omnimodis suadere, ut

eis in hac ordinatione consensum præberem, promittentes res nonnullas episcopi mihi se impetraturos. At ego postquam responsum diu distuleram, videns eos cunctos in proposito quod ceperant perseverantes, surgens interdixi, palam cunctis audientibus excommunicans auctoritate Dei Patris omnipotentis, et Filii, et Spiritus sancti, ut nullus eorum ad eandem ordinationem accederet, nec alicui in episcopali honore, me vivente, manus imponeret, sed nec ullus eandem benedictionem suscipere præsumeret. Quod si forte fieret, ad sedem apostolicam eos provocabam. Illis inde furentibus, ut possem exire de medio eorum, et Laudunum reverti, temperavi responsum: dicens ut mitterent mecum, qui eis renunciaret, quid consilii reperire valerem super hac re in domina mea regina, et fidelibus ejus, quia rex non aderat. Ad hoc illi mittunt Deroldum episcopum, putantes me esse mutaturum consilium. Quo veniente, et coram domina regina et fidelibus ejus inde me interpellante, iterum exurgens præfatæ modum excommunicationis in eosdem episcopos jaculatus sum: vacationem quoque ad sedem apostolicam iterare curavi, excommunicans ipsum hunc Deroldum, id ut eis omnino non taceret, sed cunctis manifeste proferret. His ita gestis, parvipendentes illi nostram excommunicationem, Remis accedunt, et quidam eorum ordinationi huic manus applicuerunt, quidam vero se subduxisse sciuntur. Ego vero cum rege manens, quas ille scitur angustias pertulisse, secum pertuli: et quando eum bello aggressi sunt Hugo et Heribertus cum ipso eram, et vix mortis evasi periculum. Prolapsus itaque, auxilio et protectione Dei, de medio inimicorum, profugus et vagabundus loca invia quæque silvasque perlustro, non ausus certo consistere loco. Comites autem Hugo et Heribertus affatî quosdam nostros amicos sibi subditos, suadent, ut me requirentes ad ipsos deducant, pollicentes se mihi benefacturos, et rebus quas ipsi petissent ditaturos. Requirentes ergo me amici, reperiunt per diversa vagantem, et ita perducor a fratribus meis et amicis ad præfatos comites. Qui postquam me in potestate sua conspiciunt, quærere ceperunt, ut eis pallium a sede Romana mihi collatum traderem, et sacerdotali me ministerio penitus abjurarem. Quod ego nullatenus me facturum, neque pro amore hujus vitæ præsentis, attestor. Districtus igitur et coangustatus ab eis, episcopi tandem rebus abrenunciare compellor: sicque rursus ad sanctum Basolum, quasi vacans, habiturus deducor. Mansi denique paucis diebus in ipso cœnobio, quoadusque comperiens per certos ex familiaribus Heriberti comitis nuncios, quod ab eo male de mea tractabatur perditione, iterum iterumque nunciis hujusmodi pavcfactus et impulsus, locum deserui, et abdita lustra silvarum vagabundus repetii, horisque silentibus, et itinere devio Laudunum revertor, ibique susceptus a rege, secum manere constituor. Mansi vero ibidem cum ipso vel fidelibus ejus, expectans et deprecans misericordiam Dei, donec ipse dignatus est

A in cor domni regis Othonis mittere, ut ad subventionem senioris mei regis, et nostram, properaret in Franciam. Denique postquam domina nostra regina Laudunum, propter absolutionem domni regis, reliquerat, egressus inde ad domnum regem Othonem cum seniore meo deveni rege, simulque Remos accessimus. Cingitur itaque urbs exercitibus, et episcopi qui aderant, me sedi nostræ restitui consent. Mandantur ergo Hugoni a domno rege Othone, ut egrediatur, et pervasam deserat urbem. At ille nutans aliquamdiu et pro posse, ubi vidit ad resistendum penitus sufficere se nequaquam valere, nec amicorum sibi præsidia subvenire, decernit exeundum, quærens ut liber cum suis dimittatur abscedere. Permittitur itaque sanus exire, cum omnibus qui secum voluere comitari, et quæcumque secum voluit ferre, nullo contradicente, asportavit. Sicque cum regibus introgressus urbem, præcipior loco nostro et honori restitui. Susceptus igitur a domnis archiepiscopis Rotberto Trevirensi, et Frederico Magontiacensi, comitantibus ceteris et congratulantibus, tam clericis ecclesiæ nostræ, quam reliquis civibus, ab ipsis restitutor cathedræ episcopali. Hugo vero Remis egressus, Mosomum castrum cum suis occupat, et muniens contra fideles regis senioris nostri destinet. Habito denique colloquii placito inter reges, seniore meum videlicet ac domnum Othonem, super Charam fluvium, convenimus ad illud, tam ego quam ipse Hugo cum ordinatoribus suis. Ibi que res litis hujus ab episcopis auditur: protulitque litteras ad sedem Romanam, quasi ex nostra persona datas, excusationis meæ, ac si vacationem petentes administrationis episcopi nostri: quas me nunquam dictasse, neque vel subscribendo aliquatenus corroborasse protestatus sum, atque protestor. Et quia tunc synodus convocata non fuerat, id opponentibus fautoribus ipsius Hugonis, altercatio nostra determinari non potuit. Synodus autem circa medium mensis Novembris habenda Viridunensi utriusque partis episcopis annuentibus denunciatur. Interim vero sedes Remensis mihi regenda decernitur: idem vero Hugo Mosomi commorari permittitur. Nec longum, instante scilicet vindemiæ tempore, hic noster æmulus Hugo, assumens secum Theobaldum, regis inimicum et regni nostri, cum aliis pluribus malefactoribus, in villas Remensis episcopi contiguas urbi devenit, et omne pene vinum ex his colligens in diversos pagos abduci fecit. Tum multa mala inibi perpetrata, et ecclesiæ nostræ homines captivi abducti, et ad redemptionem variis sunt adacti tormentis. Synodus autem circa medium mensis denunciata, Viriduni celebratur, præside Rotberto præsule Trevirensi præcepto domni papæ Romani, præsentis quoque domno Brunone, cum episcopis et abbatibus nonnullis. Ad quam præfatus Hugo evocatus, missis etiam duobus ad eum deducendum episcopis, Adalberone et Gozino, venire contempsit. Universa vero synodus mihi Remense regendum decernit episcopium. Indiciturque iterum synodus habenda die

Iduum mensis Januarii, quæ et aggregatur, ut denunciatum fuerat, in ecclesia sancti Petri ante prospectum castris Mosomi, a domino Rotberto, convenientibus ceteris quoque Trevirensis dioceseos episcopis, et aliquibus Remensis. Veniens autem illic æmulus noster Hugo, et locutus domino Rotberto, synodum noluit ingredi; litteras vero quasi ex nomine domni papæ direxit ad episcopos per clericum suum, qui eas Roma detulisse ferebatur, nihil auctoritatis canonicæ continentis, sed hoc tantum præcipientes, ut Hugoni Remense redderetur episcopium. Quibus recitatis, ineuntes episcopi consilium cum abbatibus et ceteris qui aderant sapientibus, responderunt non esse dignum vel congruum, ut mandatum legationis apostolicæ, quam dudum Rotbertus archiepiscopus, deferente Frederico præsule Magontiacensi, coram regibus et episcopis tam Gallie quam Germaniæ susceperat, et partem jam præceptionis ipsius exegerat, propter illas litteras intermitteret, quas insidiator noster exhibebat: immo quod regulariter ceptum fuerat, ut canonicè tractaretur, unanimiter consent: præcipiturque recitari capitulum Carthaginensis concilii nonum de cimum de accusato et accusatore. Quo recitato, judicatum est juxta definitionem ipsius capituli, ut communionem et parochiam Remensem se retinente, Hugo, qui ad duas jam synodos evocatus interesse contempserat, a communionem et regimine Remensis episcopii abstineret, donec ad universalem synodum, quæ indicebatur, sese purgaturus vel rationem redditurus præsentaret. Ipsumque capitulum mox in charta episcopi coram se describi fecerunt, subnectentes hanc etiam definitionem suam, et eidem Hugoni miserunt. Qui post alteram diem chartam eandem Rotberto præsuli remisit, hoc verbis remandans: quod ipsorum iudicio nequaquam obediturus esset. Sicque absoluto concilio, ipse Mosomum contra mandata regum et episcoporum retinet, et ego Remos regressus, reclamationis meæ querelas ad sedem Romanam per legatos domni regis Othonis destinavi, præstolans mandata ipsius sanctæ sedis, ejus decretis et universalis hujus sancti concilii vestri iudiciis parere paratus.

ACTA SYNODI EX CODICE WEINGARTENSI.

In nomine sanctæ et individue Trinitatis, anno

ab incarnatione Domini nongentesimo quadragésimo octavo, indictione 6, 7 Idus Januarii. Anno serenissimi regis Ottonis 13, ipso quoque cum illustrissimo rege Ludovico in præsentia manente, sancta ac generalis synodus apud Engilensem in ecclesia sancti Remigii confessoris Christi, in pago Nagawi dicto collecta est, præside videlicet domni Agapiti papæ apocrisiario¹, venerabili Polimarcensis ecclesiæ episcopo, Marino², et considentibus archiepiscopis, Wichfredo sanctæ Coloniensis ecclesiæ archiepiscopo; Frithurico sanctæ Moguntinæ sedis archiepiscopo; Rhotberto sanctæ Trevirensis ecclesiæ archiepiscopo; Ardoldo sanctæ Rhemensis ecclesiæ episcopo; Adaldago³ sanctæ Hammaburgensis⁴ ecclesiæ archiepiscopo; Richgawone Wangionensis ecclesiæ archiepiscopo; Heroldo sanctæ Juvavensis⁵ ecclesiæ archiepiscopo, Udalrico Augustensis ecclesiæ episcopo; Bernardo Halbarstetensis⁶ ecclesiæ episcopo; Thiedhardo⁷ Hildinesheimensis ecclesiæ episcopo; Duodone Padebrunnensis ecclesiæ episcopo; Cuonrado Constanciensis ecclesiæ episcopo; Starcando Eistetensis ecclesiæ episcopo; Reginbaldo Nemetensis ecclesiæ episcopo; Bobbone Wireiburgensis ecclesiæ episcopo; Adalberone Metensis ecclesiæ episcopo; Gozolino⁸ Tullensis ecclesiæ episcopo; Berengero Viridunensis ecclesiæ episcopo; Balderico Trajectensis ecclesiæ episcopo; Wichardo Basiliensis ecclesiæ episcopo; Duodone Osneburgensis ecclesiæ episcopo; Eberiso Mimidonensis ecclesiæ episcopo; Hildiboldo Mimigardevurdensis ecclesiæ episcopo; Varaberto Tungrensensis ecclesiæ episcopo; Volgberto Camaracensis ecclesiæ episcopo; Rudolfo Lugdunensis ecclesiæ episcopo; Michaelle Radesbonensis ecclesiæ episcopo; Adalberto Lauriacensis ecclesiæ episcopo; Liopdago Ripuensis ecclesiæ episcopo; Oredo Slesvicensis⁹ ecclesiæ episcopo; Reginbrando Arusuensis ecclesiæ episcopo; cum cœtu abbatum, canonicorum, nec non et monachorum; unius spiritus amore ferventium, quatenus colitus adminiculati zizania divini cultus agro ab inimica manu supersita, canonicarum sarculis sententiarum radicitus extirparentur.

Igitur recitato primitus evangelio, oramineque finito, et sanctorum canonum quam plurimis institutionibus linguarum clavibus coram reclusis, mis-

VARIE LECTIONES.

¹ apocrifario C. ² codex Cæsareo Vindobonensis N. 99 Juris canonici præmissis Michael (Ratisponensis) Starchandus rubilocensis, hæc episcoporum nomina exhibet: Marinus. Fridaricus mogonciacensis ac Wichfredus agrippinensis. Ruodpertus treverensis. Adaltac hammaburgensis. Heroldus. archiepiscopi Cbuonradus constantiensis. Paldricus taentracensis superscript. trajectensis. Tuoto osnepruggensis. Rihhardus corr. Wichardus Basiliensis. Adalpertus pataviensis. Diothardus hiltinesheimensis. Peringarius Wiridunensis. Reginzo Spirensis superscr. nemetensis. Tuto padarprunnensis. Pernhardus haluarastanensis Ribgono wormacensis. Artolfus corr. Artoldus remensis. Hiberis mindensis. Poppo Wirzipurgensis. Adalpero metensis. Gozlinus tullensis. Hiltipald Mimigernefordunensis. Uaperi Uarapertus linticensis. Liopdago ribunensis Horat. Seleswicensis. Fulpertus camaricensis. Reginprant Arunensis (Arusiensis). Rudolfus laudanensis et hæc fragmenta: Hæc excommunicatio acta est in ingelenheim ab episcopis infrascriptis. Marinus episcopus vicarius domini mei beatissimi atque apostolici universalis ecclesiæ pape agapiti urbis romæ synodo præsidens statui consensi et subscripsi. Tum alia manu: Si autem progenies tota defecerit. ab antiquioribus et veneratioribus adque veratioribus quibus eadem lex vel propinquitus nota sit. episcopus canonicè perquirat, et si inventa propinquitus fuerit separentur. ³ adalgago C. ⁴ hainmeburgensis C. ⁵ keroldo s. juvanensis C. ⁶ habalrestensis C. ⁷ thiedardo C. ⁸ Gochlino C. ⁹ sueuicensis C.

aus apostolicæ sedis chartam suæ legationis honorifice protulit; in qua præ debita reverentia dono Romano pontifici exhibendo commouiti sunt, ut universalis ecclesiæ pæpulis exoptatæ tranquillitatis portui secura succedat, sequæ procelloso tribulationum turbine vexari diutius non timeat. Significatum est autem in ejusdem recitamine sententiæ, prædictum præsentem Marinum ab ipso universali papa tali tenore ad nostros fines directum fuisse, quæ in omni ecclesiasticarum legum discussioni ipsius existens vicarius, quæcumque liganda essent, apostolica auctoritate ligaret; et quæ solvenda viderentur, parili solveret potestate. Hujusmodi proculdubio affaminis tam salubri missatico gloriosissimi reges præfati cum pontificibus omniumque clero congratulantes, ut dignum fuit, se in omnibus consentire et obedire professi sunt. A quibus, auctorante et confirmante legato apostolico, capitula subsequentiæ statutæ sunt.

Dehinc ex sessionis suæ loco se subrigens inclytus rex Ludovicus ad præsentiam serenissimi regis Ottonis totiusque sanctissimi concilii unanimitatem, satis lacrymosi conquestus protulit querimoniam, videlicet quod regia privaretur potestate a quodam principe Hugone nominato, quondamque sibi subjecto, onjus anxietati et multimodæ reclamatiõni condolentes, in unitate spiritus coadunati sanctissimi patres, ejusmodi super hac re sententiã protulerunt.

1. *Reclamatio Ludovici, qualiter Hugo comes italicam de regno suo privavit.* Nullus deinceps regiam potestatem præsumat populari, seu aliquam perfidiæ maculam sibi fallaciter exhibere. Decrevimus enim Toletani concilii iudicium exequendo, Hugonem, regis Ludovici regni invasorem et raptorem, excommunicationis gladio feriendum, nisi forte tempore statuto ad synodale concilium veniat, et a tam nefaria protervitate satisfaciendo respiscat.

2. *Item reclamatio Ardoldi episcopi, qualiter Hugo pseudoepiscopus sedem suam illicite invasit.* Ardoldus Remensis ecclesiæ archiepiscopus, propria de sede expulsus, ex canonica auctoritate in pristinum honorem inthronizatus, Hugo autem, qui ejus sedem contra fas sibi usurpat, anathematis est muncrone

A multatus: ejusque ordinatores, et qui ab eo sunt ordinati, nisi 6 Idus Septbr. Treviris veniant, et ibi pro erratibus dignam satisfaciendo penitentiam subeant, similem excommunicationis sententiã sustineant.

3. *Item reclamatio Rudolphi Lugdunensis ecclesiæ episcopi.* De antedicto Hugone comite, qui Rudolphum Lugdunensis ecclesiæ episcopum propria de sede, non causa alicujus criminis, sed pro fidelitate Ludovici præfati regis proprii senioris expulit, decrevimus in sancta synodo eum pro hac re, sicut de præscripta, excommunicandum, nisi veniendo satisfecerit.

4. Ut laici sine episcopali licentia presbyteris ecclesias dare vel dimittere non præsumant.

B 5. Ut nullus laicorum presbyterum flagitare seu fatigare¹⁰, vel aliquam sibi injuriam inferre audeat.

6. Ut paschalis hebdomada festivo tota celebretur; et in pentecosten 2, 3, 4 feriæ non minus quam dies dominicus sollempniter honorentur.

7. In letania majore jejunium, sicut in rogationibus ante ascensionem Domini, exercetur.

8. Ut oblationes fidelium quater¹¹ altari deferantur, nihil omnino ad laicalem pertineant potestatem, dicente Scriptura: Qui altario deserviunt, de altario participantur.

9. Ut decimæ, quas Dominus præcipit in horreum suum deferri, si ecclesiis Dei non fuerint redditæ, sed nefaria cupiditate, quæ sævior Ætnæ ignibus ardet, a secularibus fuerint retentæ, secularia super C hec non exercentur iudicia, nec in forensibus discutiantur causis, sed in sancta synodo ab ipsis sacerdotibus, quorum deputatæ sunt usibus, quid exinde debeat acitari certis diffiniatur promulgationibus.

10. Ut evangelica auctoritate et sacrarum canonum institutione¹²...., pœnasque proponere divini iudicii, ut nostra sit absoluta conscientia, et illarum pro se rationem Deo reddat intentio. Cavendum est quippe, quod de earum meritis actibusque beatus Paulus testatur apostolus. Quod planius exponere præterimus, ne sexus instabilis non tam deterreri, quam admoneri videatur.

CONSTITUTIO FRANCOFURTANA.

(An. 951.)

Ediderunt eam Baluzius ex codice Oratorii Parisiensis sec. x vel xi, in Reginone De ecclesiasticis disciplinis appendice 1, cap. 53; Eccardus in Legibus Francorum, p. 198, ex codice Gothano sæc. xi, fol. 145; et Harzheimius in concilio Germaniæ II, p. 621, ex Schannati apographo codicis membranacei Palatino-Vaticani n. 583. Novam editionem, codice Gothano cum editionibus Baluzii et Harzheimii collato, institimus.

Anno incarnationis Domini 951¹³, indict. 9¹⁴ constitutum est in Francofurt a rege gloriosissimo Ottone, anno illius 15, consentientibus episcopis,

D comitibus, aliisque fidelibus compluribus, canonum sanctorumque patrum auctoritate, nec non capitularium præcedentium regum institutis coram positis,

VARIE LECTIONES.

¹⁰ flagellare? ¹¹ quæ? ¹² hic aliqua desunt. ¹³ codex, *Appendix et Harzheim DCCCLXI, quod correctum, quum et indictio 9. et regni annus 15. in annum cadant 951, quo et Otto mense Januario Francofurti motus est. Harzheim indictionem X. edidit, sed correctio potius esse videtur quam codicis lectio, quum annus regni idem habeatur.* ¹⁴ X Harzh.

na oppressio virginum aut viduarum, vel raptus, ab ullis hominibus fiat; et ut qui rapiunt eas sub nomine simul habitandi, cooperantes et conniventes¹⁵ raptoribus, siquidem clerici sunt, decident a gradu proprio: si vero laici, anathematizentur; et raptores sine spe conjugii perpetuo maneat¹⁶. Quod si post hæc jungere se presumpserint, utrique anathematizentur.

CONVENTUS AUGUSTANUS.

(An. 952, Aug. 7.)

Conventus hujus, in quo, continuatore Reginonis teste, Berengarii et Adalberti Italiae regum causa tractata est, non nisi ecclesiastica capitula servata sunt. Debemus ea codici Weingartensi jam deperdito, cujus igitur editionem principem a Canisio in Dictionibus antiquis institutam repetere oportet.

Cum excellentissimus piissimusque Otto rex, superna attractus clementia, non minus de negotio spiritali, quam de statu christiani imperii tractare diserneret¹⁷, imprimis pontificum, aliorumque primatum suorum communi consilio fretus, anno incarnationis 952, indictione 10, anno vero regni ejus 46 sub die 7 Id. Aug., placitum conventumque synodalem Augustæ fieri decrevit, quatenus concordie diligentia, tam sancti cleri quam populi ecclesiæ stabilitatis profectus et totius christianitatis utilitates tractarentur. Cujus divinæ rei dispositionem per reverentissimi atque prudentissimi Frithurici Maguntinæ sedis archiepiscopi industriam maxime gubernari deliberavit. Heroldo etiam Juvavensis¹⁸ ecclesiæ archiepiscopo, Manase quoque Mediolanensis ecclesiæ archiepiscopo, Petro Ravennati archiepiscopo, cæterisque Italia, Galliæ, Germaniæ, subnotatis pontificibus huic discussioni operam exigentibus: Udalrico Augustensis ecclesiæ episcopo; Annoni Wangionensis ecclesiæ episcopo; Starcando Eihstetensis¹⁹ ecclesiæ episcopo; Cunrado Constantiensis ecclesiæ episcopo; Peponi Werzburgensis ecclesiæ episcopo; Godefrido Nemetensis ecclesiæ episcopo; Harberto Curienensis ecclesiæ episcopo; Uodon²⁰ Argentinensis ecclesiæ episcopo; Laniberto Frisingensis ecclesiæ episcopo; Hugone Brixiensis²¹ ecclesiæ episcopo; Michael Radesbonensis²² ecclesiæ episcopo; Adelberto Pataviensis²³ ecclesiæ episcopo; Luidfrido Ticinensis²⁴ ecclesiæ episcopo; Gisibrando Terdonensis ecclesiæ episcopo; Antonio Briciensis ecclesiæ episcopo; Waldone²⁵ Cumano episcopo; Deodato Parmensis ecclesiæ episcopo; Wittone Mutinensis ecclesiæ episcopo; Adelhardo Regenensis ecclesiæ episcopo; Sigolfo Placentinæ ecclesiæ episcopo; Adalgiso Aquensis²⁶ ecclesiæ episcopo; cum eorum unanimis diligentia huic ecclesiastico negotio vigilantè instaret, omnibus ratum putabatur,

2. Inventum est etiam a præfato rege, ut nulla abbatia quæ per se electionem habet, ad monasterium nec alicui in proprium dari possit; illæ vero quæ electione carent, regis donatione et privilegio ad aliud¹⁷ monasterium quod sub ejus mundiburdio consistit subrogari possint¹⁸.

B principem regni beatæ matris ecclesiæ devotum filium postulare, quatenus ibidem divina discutentibus interesse dignaretur. Tum die præfinito eo veniens, dulcisona modulationum jocunditate, honorifice, uti regiam dignitatem decuerat, ab omnibus acceptus¹⁹, missæ celebratione²⁰ finita, satisfaciendo pontificum petitioni cum insigni privatim turba synodum intravit. Interim reverendus Mogontinæ sedis archiepiscopus Frithuricus se a solio erigens, humiliter, strenueque sermonem regulari studio congruentem protulerat; deinde cuncta, quæ de jure ecclesiastico juxta canonicam auctoritatem et imitanda sanctorum patrum decreta erant ventilata pronunciavit, in hisce omnibus huic rei necessariis se in commune ejus præsidium sentire postulabat. Quibus rex, superni amoris igne succensus et zelo divini amoris animatus, mentis corporisque nisu ecclesiasticarum rerum auxiliatorem, defensorem promptissimum, se esse promittendo certificavit. Hac videlicet promissione audita regali, prælibatus archiepiscopus residens, communi cæterorum assensu capitula subsequentiæ titulari præcepit.

1. Si quis episcoporum, presbyterorum, diaconorum, subdiaconorumque uxorem accipit, a sibi injuncto officio deponendus est, sicut in concilio Carthaginensi tenetur cap. 25.

2. Episcopos, presbyteros, vel aliquem de clero, canes venandi amore vel accipitres habere non licet, sicut in concilio legitur Toletano cap. 10. Quisquis autem personarum hujusmodi in hac voluntate delectatus²¹ fuerit, quamdiu in illa detestabili voluptate detinetur, ab omni ecclesiastico officio cesset.

3. Episcopus, presbyter, aut diaconus alæ vacans, si ab hoc interdicto opere cessare noluerit, velut in canone apostolorum habetur capitulo quadragesimo secundo, deponendus erit.

4. Nullus in clericatus officio manens mulieram

VARIE LECTIONES.

¹⁵ ita App. convenientes Gath. Harsh. ¹⁶ c. permaneant App. ¹⁷ illud G. Harsh. ¹⁸ posse Harsh. ¹⁹ non hæc accidisse videtur, deest apud Canisium. ²⁰ ita correxi juvenensis Canis. ²¹ ita correxi; cibsten-sis C. ²² Uodon C. ²³ ita correxi; Aritiensis C. sed hic inter episcopos dioceseos Salisburgensis non de Aritiensi in Italia, sed de Brixiensi episcopo sermonem esse patet. Suffraganei ecclesiæ Moguntinensis ad Augustensem incipiunt, Salisburgensis a Frisingensi, Mediolanensis a Ticinensi. ²⁴ Radesboriensis C. ²⁵ Patavensis C. ²⁶ Picinensis C. ²⁷ ita correxi; vultoni C. ²⁸ aquenensis C. ²⁹ receptus? ³⁰ celebrate C. ³¹ ita correxi; denudatus C.

subintroducendam secum habitare permittat. Si vero aliqua suspitionum-maculis adpersa contra hæc agere tentaverit, ab episcopo vel ejus misso virgis cæsa detendeatur. Si autem sæcularis potestas hoc fieri prohibuerit, regia potestate femina coacta prælatæ sententiæ subjaceat.

5. Diversa sæcularis vitæ negotia fugientes, et monasticæ institutionis normam aggredientes, extra claustrum sine licentia proprii abbatis ire non licet: sed tantummodo jejunio et orationi vacare, in locis quibus renunciaverunt seculo permanentes, sicut in concilio Chalcedonensi præcipitur.

6. Oportet etiam episcopum, in cujus diocesi cœnobium situm est, monachorum providentiam gerere, et si aliquid correctione dignum repperit, corrigere festinet.

7. Clericis monachicum habitum sequi cupientibus, et pro remuneratione divina sæcularibus spretis arctiorem vitam adire volentibus, nullatenus introeundi aditus ab episcopo denegetur, sed potius

A cum in tali conversatione perstare exhortari conetur, sicut in concilio Toletano habetur cap. 50.

8. Sanctimonialis, quæ spontanea voluntate, strictiori vitæ proposito se alligare voluerit, nulla re obstante, id quod bona intentione disposuerat peragendum, ab episcopo impediatur.

9. Ut laici presbyteros sine conscientia et consensu proprii episcopi ab ecclesiis eis canonicè commendatis non ejicere præsumant, nec alios locum eorum subire faciant; quia ut ab episcopis ordinantur, ita necesse est ab ipsi ecclesias procurandas accipiant, sicut in concilio habetur Arelatensi cap. 4.

10. Ut omnia decimatio in potestate episcopi sit, et si neglecta fuerit, quidquid inde emendandum sit, coram episcopo ejusve misso corrigatur.

B 11. Episcopus, presbyter, diaconus, subdiaconus, ut in multis conciliis firmatum est, quia divina ministeria contrectant, ab uxoribus abstineant. Cæteri autem clerici, quando ad maturiorem ætatem pervenerint, licet nolentes, ad continentiam cogantur.

CORONATIO ROMANA.

(An. 962, Febr. 2.)

Juramenta ex parte Ottonis ante coronationem præstita exscripsi ex codicibus 1) bibliothecæ publicæ Babenbergensis C. n. 47 membr. sæc. x exeuntis vel xi. Isidori Mercatoris canones continente, 2) bibl. Vaticanæ n. 3833 mbr. in fol. 139° sæc. xii ineuntis, cardinalis Deusdedit canonum collectionem exhibente, ubi fol. 139° hæc in margine leguntur: *Hoc sacramentum invenit scriptor hujus libri in Saxonia in monasterio quod dicitur Luineburg*. Juramentum Ottonis ipsius exscripsi ex 3) duobus codicibus Cencii Camerarii de censibus R. E. in tabulario secretiori vaticano exstantibus, scilicet ex codice sancti Angeli, sæc. xiv, fol. 360, et codice Avinionensi, sæc. xv ineuntis, fol. 278 ubi narrationi succinctæ de historia Johannis XII papæ inseritur. Haberi illud et in codice Cencii bibliothecæ Vaticanæ et in Gratiano Distinct. 63, cap. 33, Baronius ad a. 960 observavit.

Juramentum quod facere fecit suos fideles Otto Augustus antequam Romam adiret.

Tibi domno Johanni papæ ego rex Otto promittere et jurare facio per Patrem et Filium et Spiritum sanctum, et per hoc lignum vivificæ crucis, et per has reliquias sanctorum, ut si permittente Deo Romam venero, sanctam Romanam æcclesiam et te rectorem ipsius exaltabo secundum meum posse; et numquam vitam aut membra neque ipsum honorem quem nunc habes et per me habiturus eris, mea voluntate aut meo consensu aut meo concilio aut exortatione perdes. Et in Roma nullum placitum neque ordinationem faciam de omnibus quæ ad te vel ad tuos Romanos pertinent, sine tuo consilio. Et quicquid de terra sancti Petri ad nostram potestatem venerit, tibi reddam. Cuicumque autem regnum Italicum commiserit, jurare tibi faciam illum, ut adjutor tui sit, ad defendendam terram sancti Petri secundum suum posse.

Juramentum futuri imperatoris.

Domno Johanni papæ duodecimo rex Otto²² per nos mittit, et jurat per Patrem et Filium et Spiritum sanctum et per hoc lignum vivificæ crucis, et has re-

C liquias sanctorum, quod si permittente Deo Romam venerit, sanctam Romanam æcclesiam et eundem domnum Johannem papam rectorem ipsius exaltabit secundum suum posse, si vivum invenerit. Sin autem, sum qui legabiliter illi succedet. Et nunquam vitam, aut membra neque ipsum honorem quem habet, et qui eum habiturus est sua voluntate, aut suo consensu, aut suo consilio, aut sua exhortatione perdet, neque ipse, neque aliquis successorum ejus. Et in Roma nullum²³ placitum, aut ordinationem faciat de omnibus quæ pape et Romanis pertinet, sine consilio domni pape. Et quidquid de terra sancti Petri ad ejus potestatem venit vel veniet, Romanæ æcclesiæ restituet. Cuicumque autem regnum Italicum committet, jurare faciet illum, ut adjutor sit domno papæ et successoribus ejus ad defendendam terram sancti Petri secundum suum posse. Sic adjuvet Deus eundem domnum regem Ottonem, et hæc sancta evangelia, et hæc sacrosancta sanctuaria.

Juramentum corporaliter præstitum.

Tibi domno papæ Johanni ego rex Otto promitto et juro per Patrem et Filium et Spiritum sanctum et per hoc lignum vivificæ crucis et per has sanctorum

VARIE ELECTIONES.

²² octo cod. ²³ ita corre. si; romanum cod.

reliquias, quod si permittente Deo Romam venero, A sanctam Romanam Ecclesiam et te rectorem ipsius exaltabo secundum meum posse, et numquam vitam aut membra neque ipsum honorem quem habes, mea voluntate aut consensu aut mea exhortatione perdes. Et in Romam²⁴ nullum placitum aut ordi-

nationem faciam de omnibus quæ ad te aut ad Romanos pertinent sine tuo consilio; et quicquid de terra sancti Petri ad nostram potestatem venerit tibi reddam. Cuicumque regnum Italicum commisero, jurare faciam illum, ut adiutor tui sit ad defendendam sancti Petri terram secundum suum posse.

OTTONIS MAGNI PACTUM CUM JOHANNE XII (1).

(An. 962, Febr. 13.)

Defensio Romanæ Ecclesiæ per pactum a Karolo majoredomus cum Gregorio III ictum generi Karolorum hæreditario jure oblata, atque patriciatus sive consulatus titulo ab eo suscepta, patricium æque ac pontificem mutuis sacramentis obligabat (2). Patricio competebat defensio papæ et Ecclesiæ, summum imperium, suprema jurisdictio, et jus suum in pontifice eligendo. At, suscepta imperatoris dignitate, Karolus Magnus et hæredes ejus papam æque ac reliquos Romanos et incolas patrimonii B. Petri juramento fidelitatis sibi obstrinxerunt, defensionis tamen officio integro, et possessionibus Ecclesiæ, æque ac reliquiarum imperii ecclesiarum, intactis. Quod quidem juramentum anno 800 Karolo præsentis prima vice præstitum fuisse crediderim, cum imperator in Franciam redux illud a cæteris quoque regni sui populis exegerit; et Romam inter metropoles imperii primam computatam esse ex testamento Karoli constat. Ex eo igitur tempore reges Francorum ut antea patriciatum, jam imperium atque patriciatum jure hæreditario adepti, coronam Romanam aut in Francia (3) aut Romæ suscipiebant; e contra papa ex antiqua consuetudine (4) a clero populoque Romano electus, non nisi electione sua per imperatorem aut missum ejus examinata, et approbata erat ordinandus. Susceptis imperio vel pontificatu, papa cum universo populo Romano imperatori fidelitatis juramentum præstitit, imperator pactum prædecessorum suorum cum pontificibus anterioribus et privilegia Romanæ ecclesiæ confirmavit. Quod ita fuisse, ex historicis noni decimique sæculi colligitur (5), et chartæ quoque in tabulario Vaticano ad servare fidem facturæ essent, nisi omnes quæ sæculum undecimum duodecimumve antecedunt interiissent. Nam nec chartæ per Ludovicum I an. 816 Stephano IV (6) et an. 817 Paschali (7) I, anno 876 ut videtur (8) per Karolum II, anno 888 per Windonem (9) et Lambertum, anno 898 per Lambertum (10), anno 916 per Berengarium (11) pontificibus Romanis concessæ, nec quas a reliquis imperatoribus editas fuisse haud dubie conjicimus, amplius exstant; eas tamen tum officium defensionis ab imperatore susceptæ, tum possessiones Ecclesiæ Romanæ singulas, prout in donationibus Pippini et Karoli atque in pacto Carisiacensi continebantur, expressisse, adjectis fortasse inde ab anno 824 præcipuis constitutionis Lotharii I sententiis, quas vel sæculo XII et XIII in legibus Langobardorum servatas esse videmus, haud absimile videri potest. Adest etiamnum in tabulario Vaticano purpurei coloris membrana, aureis litteris conscripta, accessu quidem difficili mihi negato, qua Ottonis I confirmatio anno 962 Joanni XII promissa (12) legi dicitur; quam aut pro autographo aut pro apographo ejus ævi habitam V. III, Marinus Marinius, tabularii Vaticani præfectus, in libro supra pag. 7 laudato pag. 111 120

VARLE LECTIONES.

²⁴ ita uterque codex.

NOTÆ.

(1) Fredegarii chron. c. 110.
 (2) Vita Adriani I, c. 39. Quid de pacto isto sæcula subsequenter senserint, tum Leonis VIII constitutio, tum locus in libro tertio Collectionis canonum tripartitæ, tempore Urbani II scriptæ, docet, qui et in Ivonis Decretum lib. III, c. 134, et in Sigeberti Gemblacensis Chronicon ad an. 774 transit, quemque hic ex codice Ivonis Cæsareo Vindobonensi inter Salisburgenses n. 323, fol. 104, sæc. XI exeuntis aut XII, a Kopitaro nostro transcriptum sistimus: «Adrianus papa Romam venire Karolum regem ad defendendas res Ecclesiæ postulavit. Karolus ergo Romam (a) veniens Papiam obsedit, ibique relicto exercitu, in sancta Resurrectione ab Adriano papa Rome honorifice susceptus est. Post sanctam vero Resurrectionem reversus Papiam, cepit Desiderium regem. Deinde Romam reversus, constituit ibi synodum cum Adriano papa in patriarchio (b) Laterani in ecclesia sancti Salvatoris; que synodus celebrata est a centum quinquaginta tribus religiosis episcopis et abbatibus. Adrianus autem papa cum universa synodo tradiderunt Karolo jus et potestatem eligendi pontificem et ordinandi apostolicam sedem, dignitatem quoque patriciatus (c) ei concesserunt. Insuper archiepiscopos, episcopos per singulas provincias ab eo investituram accipere diffiniverunt, et ut nisi a rege laudetur et investiatur episcopus a nemine consecratur. Et quicumque contra hoc decretum esset, anathematis eum vinculo innodaverunt, et nisi resipisceret, bona ejus publicari præceperunt.» Cf. et Theodericum de

B Niem De privilegiis et juribus apud Schardium in Syntagmate pag. 248, 249.

(3) Ludovicus I anno 813 Aquisgrani, et iterum an. 816 a Stephano IV Remis.

(4) Quæ jam sub imperatoribus Constantinopolitanis obtinebat.

(5) De juramento papæ, cardinalium, procerum totiusque cleri populi que Romani cf. anno 816 Theganum, an. 824 constitutionem Lotharii et sacramentum Romanorum, an. 844 Sergii II Vitam, II, 45, an. 896 sacramentum Romanorum, an. 963 et 864 concilia Romana apud Liutprandum. De modo electionis papæ cf., an. 817, Eginhardi Annales, an. 824 constitutionem Lotharii et sacramentum Romanorum, an. 827 Eginhardi Annales, an. 844 Prudentii Annales, an. 885 Annales Fuldenses, an. 898 Johannis IX Constitutionem in concilio Romano, cap. 10 et 36. Privilegium Ludovici spurium de confirmatione electionis silet, cum tamen ipse Paschalis cui concessum fuisse fingitur, excusatoriam epistolam de consecratione sua antequam confirmatus fuisset, ad Ludovicum misisset, ex Eginhardi Ann.

(6) Ermoldus L. II, p. 485, 486.

(7) Eginhardi Ann.

(8) Conventus Ticin. Benedictus sancti Andreæ in appendice Eutropii; et Joannis VIII epistola 9. Cf. ep. 119, 216.

(9) Mon. Germ. T. III.

(10) Ibid. p. 563, c. 3, 6.

(11) Panegyricus in Bereng. lib. IV.

(12) Vide Liutprandum l. VII.

(a) lege italiam. (b) patriarcha c. (c) patriarchatus c.

typis iterum dedit commentarioque donavit, cum antea rarius ex ipso quam ex apographis sæculorum posteriorum sæpissime edita atque a doctissimis æque impugnatoribus ac defensoribus, Muratorio præcipue et Borgia, amplis commentariis illustrata fuisset. Antiquissima ipsius atque chartarum Ludovici et Henrici II apographa in codicibus Vaticanis n. 1984 et 3833 manu sæculi XII ineuntis inveni, unde et in librum censualem Cencii Camerarii transcriptus esse animadverti (13). Pactum secunda sui parte præcipua constitutionis Lotharii an. 824 capitula una cum formula sacramenti Romanorum confirmat. Prima vero pars continet confirmationem possessionum Ecclesiæ Romanæ, tum earum quas ex antiquo jure, donationibus Pippini et Karoli, et ex pacto Carisiacensi et jure Karolo Magno probato repetebat, necnon earum quas a meridie lineæ a Lunis usque ad Montem Silisii porrectæ pontifices affectasse nec tamen evincere potuisse supra diximus, adjecta ecclesia sanctæ Christinæ prope Papiam, tum vero aliarum, quas ab imperatoribus collatas esse nullibi fere nisi hic atque in ficto Ludovici diplomate et Henrici legimus. Nam licet appendix Historiæ Eutropii a Flacio Illyrico edita, quam Benedicto S. Andree ad Soractem monacho tribuendam esse censeo, Karolum II pacto cum Romanis, id est cum Ecclesia Romana, renovato, ei monasteria Salvatoris et B. Mariæ et S. Andree ad Soractem, tum patrias Samniæ (Samnii) et Calabria simul cum omnibus civitatibus Beneventi, insuper totum ducatum Spoletinum cum duabus civitatibus Tusciæ, Aricio et Clusio contulisse (14) et regiæ legationis assiduitatem vel præsentiam in electione removisse dicat, et Joannes VIII in epistola nona Capuam a Karolo Ecclesiæ Romanæ juri potestatique commissam memoret, ejusmodi tamen donationem, si vere contigerit, haud ultra Karoli II usurpatoris præsentiam durasse, nec a successoribus coronæ legitimis agnitam fuisse, per se patet. Imperatoribus enim regibusque Germanorum etiam legitimis, bona et possessiones imperii regniive non nisi in vitæ suæ tempus conferendi jus competisse, ita ut donatore defuncto res ipso jure ad rem publicam reverterentur, inter omnes antiquitatis Germaniæ gnaros constat. Multo magis autem usurpatoris acta, potentia ejus collapsa, in irritum cecidere. Cujus sententiæ et Ottonem III imperatorem fuisse, charta donationis octo comitatum ab eo Silvestro II indulta evincit, quam vel sæculo XVI in tabulario Vaticano asservatam (15), et anno 1339 auctoritate Benedicti XII papæ ex originali bulla plumbea Ottonis, quales complures in tabulario regio apud nos exelant, munito transumptam, Baronius Annalibus suis an. 1191, pag. 847, inseruit, unde eam hoc potissimum loco repetendam esse censuimus.

« In nomine sanctæ et individue Trinitatis, Otto servus apostolorum, et secundum voluntatem Dei Salvatoris Romanorum imperator augustus.

« Romam caput mundi profitemur, Romanam ecclesiam matrem omnium ecclesiarum esse testamur, sed incuria et inscientia pontificum longe suæ claritatis titulos obfuscasse. Nam non solum quæ extra Urbem esse videbantur vendiderunt, et quibusdam colluviis a lare sancti Petri alienaverunt, sed quod absque dolore non dicimus, si quid in hac nostra Urbe regia habuerunt, ut majori licentia evagarentur, omnibus cum vindicante pecunia in commune dederunt, et sanctum Petrum, et sanctum Paulum, ipsa quoque altaria spoliaverunt, et pro reparatione semper confusionem duxerunt. Confusis vero papaticis legibus, et jam abjecta ecclesia Romana, in tantum quidam pontificum irruerunt, ut maximam partem imperii nostri apostolatus suo conjungerent, jam non quærentes quæ et quanta suis culpis perdididerunt, non curantes quanta ex voluntaria vanitate effuderunt; sed sua propria, utpote ab illis ipsis dilapidata, dimittentes, quasi culpam suam in imperium nostrum retorquentes, ad aliena, id est, ad nostra et nostri imperii maxime, migraverunt. Hæc sunt enim commenta ab illis ipsis inventa quibus Joannes diaconus, cognomento digitorum mutius, præceptum aureis litteris scripsit, sub titulo magni Constantini longa mendacii tempora finxit. Hæc sunt etiam commenta, quibus dicunt, quemdam Carolum³⁵ sancto Petro nostra publica tribuisse. Sed ad hæc respondemus, ipsum Carolum nihil dare jure potuisse, utpote jam a Carolo meliore³⁶ fuga-

tum, jam imperio privatum, jam destitutum et annullatum. Ergo quod non habuit, dedit: sic dedit, sicut nimirum dare potuit, utpote qui male acquisivit et diu se possessurum non speravit. Spretis ergo commenticij præsentis et imaginariis scriptis, ex nostra liberalitate sancto Petro donamus quæ nostra sunt, non sibi, quæ sua sunt, veluti nostra conferimus. Sicut enim pro amore sancti Petri dominum Silvestrum magistrum nostrum papam elegimus, et Deo volente, ipsum serenissimum ordinavimus et creavimus; ita pro amore ipsius domini Silvestri papæ sancto Petro de publico nostro dona conferimus, ut habeat magister quod principi nostro Petro a parte sui discipuli offerat. Octo igitur comitatus pro amore magistri nostri domini Silvestri papæ sancto Petro offerimus et donamus, ut ad honorem Dei et sancti Petri cum sua et nostra salute habeat et teneat, et ad incrementa sui apostolatus nostrique imperii ordinet. Hos autem sibi ad ordinandum concedimus: Pisaurum, Fanum, Senogalliam Anconam, Fossabrunum, Callium, Esium et Ausimum, ut nullus unquam ei et sancto Petro audeat aliquam inquietationem facere, aut eum aliquo ingenio fatigare. Quicumque vero præsumpserit, omnia quæ habuerit, amittat, et sanctus Petrus quæ sunt sua recipiat. Ut hoc autem in æternum ab omnibus conservetur, hoc præceptum manu nostra diu, Domino adjutore victura confirmavimus, et nostro sigillo præcepimus insigniri, ut sibi suisque successoribus valeat.

« Signum domini Ottonis invictissimi Romanorum imperatoris augusti. »

VARIE LECTIONES.

³⁵ Calvum. ³⁶ Krasso.

NOTÆ

(13) Cf. Annales nostros *Archiv.*, etc. V. V, pag. 83, 88, 94.

(14) Cui consonat, quod civitatem utramque in donatione portæ basilicæ S. Petri argenteis litteris

inscripta legi Petrus Mallius dicit.

(15) Index Scripturarum archivi arcis S. Angeli in *Aretins Beytragen* tom. II, fasc. 2, p. 80, n. 158,

Charta hæc Karoli II (Calvi) donationem Karoli III (Crassi) victoria ad nihilum redactam profitetur; nec ob titulum imperatoris nec ob formulas impugnanda, litteris aliis Ottonis ad Gerbertum datis illustratur. Namque scribit imperator Italiam relicturus et Germaniam appetens, epistola 158 apud Chesnium pag. 826: *vestroque solatio utque subsidio primores Italiæ relinquimus. Hugonem Tuscum vobis per omnia fidum, S. comitem Spoletinis et Camerinis præfectum, cui octo comitatus qui sub lite sunt vestrum ob amorem centulimus nostrum,que legatum eis ad præsens præfecimus, ut populi rectorem habeant, et vobis ejus opera debita servitia adhibeant.* Hæc anno 999, circa mensem Novembrem, Romæ scripta esse existimaverim. Cum igitur Caroli II donatio a posterioribus imperatoribus pro irrita habita sit, sententia Benedicti de S. Andrea, qui ipsa donationis Ottonianæ verba exscripsit, minime tenere potest, cum Caroli II donatione potentiam imperatorum imminutam esse statuit (16). Nec hoc tantum, sed aliud quoque Ottonis charta docemur, scilicet quod sæculo decimo exeunte Romæ falsæ donationum imperialium chartæ a Joanne quodam fictæ aureisque litteris conscriptæ habebantur.

Licet igitur minime dubitari possit, Ottonem I æque ac antecessores ejus, imperatores inde a Carolo Magno omnes, pactum et privilegia Romanæ Ecclesiæ renovasse, chartæ tamen, quæ sub nomine ejus in tabulario Vaticano hodie habetur, partem aliquam, scilicet a vocibus *in partibus Campaniæ Soram, Arces, etc.*, usque *Cajetam et Fundum cum omnibus earum pertinentiis*, gravi suspitione attingi constitemur. De alia parte *Insuper offerimus tibi beate Petre usque Terranem cum pertinentiis suis*, quid certi statuamus, non habemus, quandoquidem non nisi generatim, Ottonem Joanni papæ restitutionem terræ sancti Petri promisisse, legimus.

Quibus exceptis, pactum Ottonis charta ista proponitur, in aliquibus tamen a genuina forma discedit; nam Pippinum imperatorem vocatum, annum Ottonis imperii xxvii, loco regni xxvi, et imperii i. scriptum *Preterea alia minora huic operi inserenda previdimus* et cruci imperatoris: † *Signum domni Ottonis serenissimi imperatoris ac suorum episcoporum abbatum et comitum* ascriptum fuisse, cum signa singula episcoporum aliorumque testium subsequerentur, ea non diploma authenticum, sed apographum quoddam incertæ auctoritatis produnt. Mirari quoque aliquis posset cur imperator dicat pontificem haud consecrandum priusquam talem promissionem faciat *qualem dominus et venerandus spiritalis pater noster Leo sponte fecisse dinoscitur*, cum nec Leonem VII promissionem aliquam Ottoni fecisse constet, nec Leonem VIII Joanni XII posteriorem fuisse ambigi possit; nisi verba ista ex Ludovici I pacto cum Stephano IV in pactis sequentium imperatorum repetita statuere velimus, quod certe haud multum abs re cadere videretur.

Ut igitur rem uno verbo absolvam, chartam genuinum quidem Ottonis et Joannis XII pactum, sed superaddita donatione viliatum, forma etiam haud omnino sincera, referre censeo. Eam inde ab exeunte sæculo undecimo pro genuina venditam, in codices Vaticanos transcriptam, sensimque fidem populorum naclam inde a dissidio Philippi, Ottonis IV et Friderici II imperatoribus quoque creditam, demumque a Rudolfo I et successoribus ejus confirmatam fuisse, omnibus notum est. Ecce textum ab III. Marino Marini propositum:

« In nomine domini Dei omnipotentis Patris, et A excellentissimi imperatores, predecessores videlicet Filii, et Spiritus sancti. Ego Otto Dei gratia imperator Augustus una cum Ottone glorioso rege filio nostro divina ordinante providentia, spondemus atque promittimus per hoc pactum confirmationis nostre, tibi beato Patro principi apostolorum, et clavigero regni cælorum, et per te vicario tuo domno Johanni summo pontifici et universali XII pape, sicut a predecessoribus vestris usque nunc in vestra potestate atque ditione tenuistis et disposuistis civitatem Romanam cum ducatu suo et suburbanis suis, atque viculis omnibus et territoriis ejus, montanis ac maritimis, litoribus ac portibus, seu cunctis civitatibus, castellis, oppidis, ac viculis Tusciæ partibus, B id est Portum, Cantumcellas, Cerem, Bledam, Marturianum, Sutriam, Nepem Castellum, Gallisem, Ortem, Polimartium, Ameriam. Tudam, Perusiam cum tribus insulis, id est majore et minore, Pulvensim, Naaniam, Utriculum, cum omnibus finibus ac territoriis ad suprascriptas civitates pertinentibus; nec non exarcatum Ravennatem sub integritate, cum urbibus, civitatibus, oppidis et castellis, quæ piæ recordationis domnus Pipinus et domnus Karlus

VARIE LECTIONES.

²⁷ Urbanum MARINI. ²⁸ i. Item in *codd.*

NOTÆ.

(16) « Cuncta illis (Karolus II) contulit quæ voluerunt, quemadmodum dantur illa quæ nec recte acquiruntur nec possessura sperantur. Fugato itaque isto Carolo præ metu alterius Caroli qui veniebat, infirmatur antequam de regno egredereur Italico.

Egressus namque vix, defunctus est Ab illo autem die honorificas consuetudines regni dignitatis nemo imperatorum, nemo regum acquisivit, quia aut virtus defuit, aut scientia, pro multis regni contentionibus et assiduis divisionibus.»

omnibus. Itemque a Lunis cum insula Corsica, A deinde in Suriano, deinde in monte Bardonis, deinde in Berteto, exinde in Parma, deinde in Regia, exinde in Mantua, atque in Monte Silicis atque provincia Venetiam et Istria : necnon et cunctum ducatum Spoletanum ac Beneventanum, una cum ecclesia sanctæ Christinæ posita prope Papiam juxta Pacum, quarto miliario. *Item in partibus Campanie, Soram, Arces, Aquinum, Arpinum, Teanum, et Capuam; necnon et patrimonia ad potestatem et ditionem vestram pertinentia, sicut est patrimonium Beneventanum et patrimonium Neapolitanum, atque patrimonia Calabriæ superioris et inferioris. De civitate autem Neapolitanâ cum castellis et territoriis ac finibus et insulis suis sibi pertinentibus, sicuti ad easdem aspiciere videntur, necnon patrimonium Sici-* B *lizæ, si Deus nostris illud tradiderit manibus simili modo civitatem Cajetam et Fundum cum omnibus earum pertinentiis. Insuper offerimus tibi beate Petre apostole vicarioque tuo domno Johanni papæ et successoribus ejus, pro nostre anime remedio, nostrique filii et nostrorum parentum, de proprio nostro regno civitates et oppida cum piscariis suis, idest Reatem, Amiternum, Furconem, Nursiam, Balvam, et Marsim, et alibi civitatem Terranem cum pertinentiis suis. Has omnes suprascriptas provincias, urbes et civitates, oppida atque castella, viculos ac territoria, simulque et patrimonia, pro remedio animæ nostræ et filii nostri sive parentum nostrorum ac successorum nostrorum et pro cuncto a Deo conservato atque conservando Francorum populo, jam dictæ ecclesiæ tuæ, beate Petre apostole, et per te vicario* D *tuo spiritali patri nostro domno Johanni summo pontifici et universali papæ, ejusque successoribus usque in finem seculi, eo modo confirmamus, ut in suo detineant jure, principatu, atque ditione. Simili modo per hoc nostræ delegationis pactum confirmamus donationes quas piæ recordationis domnus Pipinus rex et postea domnus Karolus excellentissimus imperator beato Petro apostolo spontanea voluntate contulerunt; necnon et censum vel pensiones seu ceteras daciones que annuatim in palacium regis Longobardorum inferri solebant, sive de Tuscia sive de ducatu Spoletano, sicut in suprascriptis donationibus continetur, et inter sanctæ memoriæ Adrianum papam et domnum Karolum imperatorem convenit, quando idem ponti-* C *fex eidem de suprascriptis ducatus, id est Tuscano et Spoletano, suæ auctoritatis preceptum confirmavit, eo scilicet modo ut annis singulis predictus census ad partem ecclesiæ beati Petri apostoli persolvatur; salva super eosdem ducatus nostra in omnibus dominatione et illorum ad nostram partem et filii nostri subjectione. Ceterum, sicut diximus, omnia superius nominata ita ad vestram partem per hoc nostræ confirmationis pactum robo-*

ramus, ut in vestro permaneant jure, principatu atque ditione, et neque a nobis neque a successoribus nostris per quodlibet argumentum sive machinationem in quacumque parte vestra potestas imminuatur, aut a vobis inde aliquid subtrahatur, de suprascriptis videlicet provinciis, urbibus, civitatibus, oppidis, castris, viculis, insulis, territoriis, atque patrimoniis, necnon et pensionibus atque censibus; ita ut neque nos ea facturi simus neque quibuslibet ea facere volentibus consenciamus, sed potius omnia que superius leguntur, id est provinciæ, civitates, urbes, oppida, castella, territoria, et patrimonia, atque insulas, censusque et pensiones, ad partem ecclesiæ beati Petri apostoli atque pontificum in sacratissima sede illius residentium, nos in quantum possumus defensores esse testamur, ad hoc, ut ea in illius ditione ad utendum et fruendum atque disponendum firmiter valeant optineri; salva in omnibus potestate nostra et filii nostri posterorumque nostrorum, secundum quod in pacto et confirmatione ac promissionis firmitate Eugenii pontificis successorumque illius continetur. Id est ³⁹ ut omnis clerus et universi populi Romani nobilitas, propter diversas necessitates et pontificum irrationabiles erga populum sibi subjectum asperitates retundendas, sacramento se obliget, quatenus futura pontificum electio quantum uniuscujusque intellectus fuerit, canonice et juste fiat. Et ut ille qui ad hoc sanctum atque apostolicum regimen eligitur, nemine consentiente consecrati ⁴⁰ fiat pontifex, priusquam talera in presentia missorum nostrorum vel filii nostri seu universæ generalitatis faciat promissionem pro omnium satisfactione atque futura conservatione, qualem domnus et venerandus spiritalis pater noster Leo sponte fecisse dinoscitur. Preterea alia minora huic operi inserenda previdimus, videlicet ut in electione pontificum neque liber neque servus ad hoc venire præsumat, ut illis Romanis, quos ad hanc electionem per constitutionem sanctorum patrum antiqua admisit consuetudo, aliquod faciat impedimentum. Quod si quis contra hanc nostram institutionem ire præsumpserit, exilio tradatur. Insuper etiam, ut nullus missorum nostrorum ⁴¹ cujuscumque impeditio argumentum componere in præfatam electionem audeat, prohibemus. Nam et hoc omnimodis instituere placuit, ut qui semel speciali defensione domni apostolici sive nostræ fuerint suscepti, impetrata juste utantur defensione. Quod si quis in quemquam illorum qui hoc promeruerint violare præsumpserit, sciat se periculum vitæ suæ esse incursum. Illud etiam confirmamus, ut domno apostolico justam in omnibus servant obedientiam seu ducibus ac iudicibus suis ad justitiam faciendam. Huic enim institutioni hoc necessario adnectendum esse perspeximus, ut missi domni apostolici seu nostri semper sint constituti, qui

VARIE LECTIONES.

³⁹ idem MARINI. ⁴⁰ consecratus pag. 240. et codd. ⁴¹ nostrum MARINI.

annuatim nobis vel filio nostro renunciare valeant, qualiter singuli duces ac iudices populo justitiam faciant, hanc imperialem constitutionem quomodo observent. Qui missi decernimus, ut primum cunctos clamores qui per negligentiam ducum seu iudicum fuerint inventi ad notitiam domni apostolici deferant, et ipse unum e duobus eligat, aut statim per eosdem missos sicut ipsæ necessitates emendatæ, aut misso nostro nobis renunciante per nostros missos a nobis directos emendentur. Hoc ut ab omnibus fidelibus sanctæ Dei ecclesiæ et nostris firmum esse credatur, propriæ manus signaculo et nobilium optimatum nostrorum subscriptionibus hoc pactum confirmationis nostræ roboravimus et bullæ nostræ impressioni adsignari jussimus. † Signum domni Ottonis serenissimi imperatoris ac suorum episcoporum abbatum et comitum. † Signum Adal-

gonis ⁴² Osnabrugguensis ecclesiæ episcopi. Signum Utonis Argentenensis ecclesiæ episcopi. Signum Otwini Hiltinesemensis ecclesiæ episcopi. Signum Landwarti Mindonensis ecclesiæ episcopi. Signum Otgeri Nemetinensis ecclesiæ episcopi. Signum Gezonis Tortunensis ecclesiæ episcopi. Signum Hueberti Parmanensis ecclesiæ episcopi. Signum Widonis Mutunensis ecclesiæ episcopi. Signum Hattonis Fuldensis monasterii abbatis. Signum Gunthari Herolfesfeldensis monasterii abbatis. Signum Eberharii comitis. Signum Guntarii comitis. Signum Burgharii comitis. Signum Utonis comitis. Signum Conrates comitis. Signum Ernustes. Signum Thietheres, Riedages, Lupen, Hartuiges, Harnolves, Inghilthies, Burchartes, Retinges, anno dominicæ incarnationis 962, indictione 5, ⁴³ mense Februario, 13 die ejusdem mensis, anno vero domni Ottonis imperii invictissimi imperatoris 27, facta est hec pactio feliciter. »

SYNODUS ROMANA.

Acta ejus alias deperdita, Liutprandus Historiæ suæ libro septimo inseruit unde ea quæ authenticam formam prælerant depromta, ope codicis olim Spanheimensis, jam Bruxellensis, emendavimus.

Litteræ synodi ad Joannem XII papam.

Summo pontifici et universali papæ, domno Joanni, Otto divinæ respectu clementiæ imperator augustus, cum archiepiscopis Liguriæ, Tusciæ, Saxonie, Frantiæ, in Domino salutem. Romam ob servitium Dei inventes, dum filios vestros, Romanos scilicet episcopos, cardinales presbyteros et diaconos, insuper et universam plebem de vestri absentia percontaremur, et quid causæ esset, quod nos ecclesiæ nostræ vestrique defensores videre nolissetis, tanta de vobis tamque sarsæna protulerunt, ut si de histrionibus dicerentur, nobis verecundiam ingererent. Quæ ne magnitudinem vestram omnia lateant, quædam vobis sub brevitate describimus: quoniam si cuncta nominatim exprimere cupimus, dies nobis non sufficit unus. Noveritis itaque, non a paucis, sed ab omnibus tam nostri quam et alterius ordinis, vos homicidii, perjurii, sacrilegii, et ex propria cognitione, atque ex duabus sororibus, incesti crimine esse accusatos. Dicunt et aliud auditu ipso horridum, diaboli vos in amore vinum bibisse; in ludo aleæ Jovis Veneris, cæterorumque dæmonum auxilium poposcisse. Oramus itaque paternitatem vestram obnixè, ne Romam venire atque ex his omnibus vos purgare dissimuletis. Si forte vim temerariæ multitudinis formidatis, juramento vobis affirmamus, nihil fieri præter sanctorum canonum sanctionem. Data 8 Idus Novembris.

Joannis papæ apologeticus.

Joannes episcopus, servus servorum Dei, omnibus episcopis. Nos audivimus dicere, quia vos vultis alium papam facere: si hoc facitis, excommunico vos de Deo omnipotente, ut non habeatis licentiam nullum ordinare et missam celebrare.

Synodi rescriptum ad papam.

Summo pontifici et universali papæ domno Joanni, Otto divinæ respectu clementiæ imperator augustus, sed et sancta synodus Romæ Dei ob servitium congregata, in Domino salutem. Præterita synodo, quæ celebrata est 8 Idus Novembris, litteras vobis direximus, in quibus accusatorum vestrorum verba, atque accusationis causæ detinebantur. Rogavimus etiam eisdem litteris magnitudinem vestram, quemadmodum justum est, Romam venire sequæ ex his quæ obiciuntur purgare. Recepimus autem litteras a vobis, non quales temporis qualitas, sed incon-sultorum hominum vanitas exposcit. Non veniendi ad synodum rationabilis esse excusatio debuit. Sed et præsentis magnitudinis vestræ debuerunt nuntii interesse, qui aut ægritudinis, aut certe difficultatis causa satisfacerent, sanctam vos synodum declinasse. Est et aliud vestris in litteris scriptum, quod non episcopum, sed puerilem ineptiam scribere deceret. Excommunicastis etenim omnes, ut non habessent licentiam canendi missas, ordinandi ecclesiasticas dispositiones, si alium Romanæ sedi constitueremus episcopum. Ita enim scriptum erat, « non habentis licentiam nullum ordinare. » Nunc usque putavimus, immo vere credimus, duo negativa unum facere dedicativum, nisi vestra autoritas præcorum sententias infirmaret autorum. Nos vero intentioni vestræ non verbis respondemus. Si ad synodum venire et objecta purgare non differtis, autoritati vestræ proculdubio obedimus. Sed si, quod absit, venire et objecta vobis capitalia crimina purgare dissimulatis, quum præsertim vos nihil venire impediatur, non maris navigatio, non corporis ægritudo,

VARIE LECTIONES.

⁴² drisogonis MARINI. ⁴³ hic desinit Cod. Vatic. 1984. addito: Item in partibus Tusciæ Reatæ, cum pertinentiis suis.

itineris longitudo: tunc excommunicationem vestram parvipendemus, eamque potius in vos retorquebimus, quoniam quidem juste facere possumus. Judas Domini nostri Jesu Christi proditor, imo venditor, cum ceteris prius ligandi atque solvendi potestatem a magistro in hæc verba acceperat: Amen dico vobis, quæcumque alligaveritis super terram, ligata erunt et in cælis, et quæcumque solveritis super terram, erunt soluta et in cælis. Quamdiu enim bonus inter condiscipulos, fuit, ligare atque solvere valuit: postquam vero cupiditatis causa homicida factus, vitam omnium occidere voluit, quem postea ligatum solvere, aut solum ligare potuit, nisi seipsum, quem infelicissimo laqueo strangulavit? Data 10 Kalend. Decembr. et missa per Adrianum cardinalem presbyterum, et Benedictum cardinalem diaconem.

Ottonis oratio ad synodum.

Expectavimus adventum ejus, ut præsentem eo, quod nobis egerit, quereremur: verum quoniam eum non adfuturum certo scimus, quam perfide nobiscum egerit, ut diligenter agnoscatis, etiam atque etiam flagitamus. Notum itaque vobis facimus, archiepiscopis, episcopis⁴⁴ presbyteris, diaconibus, reliquoque clero, necnon et comitibus, iudicibus, omnique plebi, quod idem Joannes papa oppressus a Berengario atque Adalperto, rebellibus nostris, misit nobis in Saxoniam nuntios, rogans, ut ob amorem Dei in Italiam veniremus, et ecclesiam sancti Petri ac seipsum ex eorum faucibus liberarem. Nos vero, adjuvante Deo, quantum fecerimus, non

est necesse dicere, ut impræsentiarum videtis. Ereptus vero mea opera ex eorum manibus, et honori debito restitutus, oblitus juramenti et fidelitatis, quam mihi supra corpus sancti Petri promisit, eundem Adelpertum Romam venire fecit, et contra me defendit, seditiones fecit, et videntibus nostris militibus, dux belli factus, lorica et galea est indutus. Quid super hoc sancta synodus decernat, edicat.

Synodi responsum.

Inauditum vulnus inaudito est cauterio exurendum. Si corruptis moribus soli sibi, et non cunctis obsesset, quoquo modo tolerandus esset. Quot prius casti hujus facti sunt imitatione incesti? Quot probi hujus exemplo conversationis sunt reprobi? Petimus itaque magnitudinem imperii vestri, monstrum illud nulla virtute redemptum a vitiis, a sancta ecclesia pelli, aliumque loco ejus constitui, qui nobis exemplo bonæ conversationis præesse valeat, et prodesse sibi: recte vivat, ac bene vivendi nobis exemplum præbeat.

Ottonis consensus.

Placet quod dicitis, nihilque gravior nobis, quam ut talis, qui huic sanctæ et universali sedi præponatur, inveniri possit.

Electio Leonis papæ.

Leonem venerabilem, sanctæ Romanæ ecclesiæ protoscriniarium, virum approbatum, ad summum sacerdotii gradum nobis in pastorem eligimus, ut sit summus et universalis papa Romanæ ecclesiæ, reprobato ob improbos mores Joanne apostata.

OTTONIS I IMPERATORIS ET OTTONIS II REGIS EDICTUM.

(An. 967. Oct. 29.)

Post anteriores editiones hic ope codicum Ambrosiani, Florentini, Londinensis, Vindobonensis, Veronensis et Estensis apud Muratorium recognitum, auctori suo temporique restituitur.

Incipit⁴⁵ capitula quæ instituit dominus Otto gloriosissimus imperator et item Otto filius ejus gloriosus rex, una cum summis principibus, id est episcopis abbatibus iudicibus, seu cum omni populo.

Antiquis⁴⁶ est institutum temporibus, ut si cartarum inscriptio⁴⁷, quæ constabat ex prædiis, falsa ab adversario diceretur, sacrosanctis evangelis tactis veram esse ab ostensore probabatur, sicque sibi prædium deliberatione iudicum vendicabat. Qua ex re mos detestabilis in Italia improbusque non imitandus inolevit, ut legum specie jure⁴⁸ jurando acquireret, qui Deum⁴⁹ non timendo minime per-

jurare formidaret. Tempore igitur quo piissimus rex Otto Romæ unctionem suscepit imperii, residents⁵⁰ in synodo summo⁵¹ et universali papa⁵² domno⁵³ Johanne⁵⁴ tercio decimo anno (17), ab Italiæ proceribus est adclamatum, ut imperator sanctus mutata lege facinus indignum destrueret, per quod, si corpore quisquam dives fieret, anima⁵⁵ vero pereunte pauper in æternum maneret. Iudicio⁵⁶ itaque domni papæ piissimique augusti expectatum est ad illam usque synodum quæ parva post intercapidine (18) habita est Ravennæ. Cumque ibidem ex eadem re proclamatio repeteretur, ob quorundam

VARIE LECTIONES.

⁴⁴ vocem supplavi. ⁴⁵ hæc inscriptio extat non nisi in L. ⁴⁶ Præfatio hæc deest in A. Antiquitus Fl. ⁴⁷ inscriptio V. adscriptio Vn. ⁴⁸ jam deletum in L. ⁴⁹ dominum L. ⁵⁰ residents V. E. residens Vn. ⁵¹ summo L. V. Vn. E. ⁵² papæ V. Vn. E. ⁵³ domno V. donni Vn. domni E. ⁵⁴ johannis V. E. johanne corr. johannis Vn. ⁵⁵ anime L. anima periret et pauper V. Vn. E. ⁵⁶ Iudicium L.

NOTÆ.

(17) Locus corruptus, codicum ope non sanandus. Anno 962 Joannes XII anno septimo sedit, anno vero 967 Joannes XIII. Muratorius legendum esse conjicit Johanne XII, i anno, scilicet anno i imperii Ottonis Magni. Cui tamen adversatur quod auctor præfationis hujus Joannem XII et XIII infra non distinguit, sed Joanni XIII et Ottonis coronationem et synodum Ravennatam assignare videatur.

(18) An. 967, mensibus Martio aut Aprili.

procerum absentiam usque ad id tempus est expectatum, quod ⁵⁷ gloriosissimi ⁵⁸ augusti Ottonis ⁵⁹ rex Otto gloriosus filius, et Chuonradus Burgundiæ rex Italiam properantes, Veronæ colloquium cum omnibus Italiæ proceribus habuerunt. In hoc itaque cum ab omnibus imperatoriæ aures magnis quæstibus pulsarentur, ut mutata lege fraudem hanc tam diram ab Italia tolleret, convenientibus vel ⁶⁰ consentientibus cunctis, legem hujusmodi secundum inferiora promulgavit capitula ⁶¹.

1. Si de prædiis ⁶² contentio emergerit, et utraque pars sive altera cartis seu scriptionibus ⁶³ prædium sibi vindicare voluerit, si ipse qui cartam falsam appellaverit, per ⁶⁴ pugnam declarare voluerit, utila decernatur. Sin aliter, secundum priora capitula determinetur edicimus (19).

2. De ecclesiarum rebus, ut per advocatos fiat, similiter jubemus.

3. De investitura prædii si contentio fuerit, similiter ut per pugnam decernatur edicimus.

4 ⁶⁵. Si quis per se ipsum, aut suum nuntium quicquam alicui deposuerit, et depositum cupiditate victus negaverit ⁶⁶, si viginti solidorum pretium fuerit, ut ⁶⁷ per pugnam veritas ⁶⁸ decernatur præcipimus.

5 ⁶⁹. Si quis dixerit quod per vim de prædio cartam alicui fecerit ⁷⁰, ut per pugnam veritas decernatur edicimus.

6. De furto aut scacho ⁷¹, si ultra sex solidos fuerit, similiter ut ⁷² per pugnam veritas inveniatur præcipimus.

A 7. Si quis equum suum vel cetera animalia sive rem suam super aliquem repperit, et ipse warentem dare se dixerit, statim juret ut ad certum warentem eum conducat, et super ⁷³ tertium warentem et ⁷⁴ tertium comitatum non procedat. Et si hoc ⁷⁵ facere noluerit, rem perdat, et secundum legem componat.

8. Laicorum vero nullum præter comites ⁷⁶ in solis ecclesiasticis rebus advocatorem habere ullum permittimus.

9. Quacumque lege, sive etiam Romana, in omni regno Italico homo vixerit, hæc omnia, ut in his capitulis per pugnam decrevimus, servare ⁷⁷ præcipimus; ita tamen, ut si eorum unum aut juvenilis aut decrepita ætas seu infirmitas pugnare prohibuerit, liceat ei pro se pugnatorem imponere, et alterum similiter facere ⁷⁸.

10. Ecclesiæ ⁷⁹ et comites seu viduæ lites suas de his ⁸⁰ quæ in suprascriptis capitulis continentur, per consimiles advocatos ⁸¹ pugna dirimant. Ceteri homines natura liberi, secundum legem pristinam per semetipsos respondeant et determinent.

11. Diaconorum, presbiterorum, episcoporum filios, notarios, sculdacios ⁸², comites, judices fieri, omnibus modis ⁸³ prohibemus.

Actum ⁸⁴ sub urbe ⁸⁵ Veronense, in ⁸⁶ loco qui dicitur insula sancti Zenonis, 4 Kalendarum Novembrium, anno dominicæ incarnationis 967 ⁸⁷, imperii domni Ottonis ⁸⁸ serenissimi imperatoris augusti sexto, regni vero filii ejus domni Ottonis sexto, inditione undecima.

OTTONIS MAGNI MANDATUM DE INTHRONIZATIONE ARCHIEPISCOPI MAGDEBURGENSIS.

(An. 968. Oct.-Nov.)

Ex actis institutionis archiepiscopatus Magdeburgensis apud Sagittarium (v. Boysen, *histor. Maxarin*, fasc. 1) a Boehmero nostro cum authenticis et cum diplomatario sac. xiii collatis, litteras imperatoris ad proceres Saxonie de intronizando Adalberto, primo Magdeburgensi archiepiscopo, seligimus, loco reliquis inter diplomata assignato. Autographum asservatur in tabulario regio Berolinensi; editum est post consecrationem Adalberti, quæ Romæ die xv Kal. Nov. contigit. Manu ejusdem ævi inscribitur: *Qualiter Adalbertus archiepiscopus in episcopalem sedem primus intronizatus est.*

In nomine sanctæ et individuæ Trinitatis. Otto divina favente clementia imperator augustus, omnibus fidelibus nostris, episcopis scilicet et comitibus ceterisque comprovincialibus, æternam in Domino salutem et omne bonum.

Quoniam augmentum divini cultus salutem et statum esse regni vel imperii nostri credimus, idcirco cunctis, quibus posse suppetit, modis hoc amplificare tendimus et desideramus. Igitur Magdeburgensi civitate, sicut omnium vestrorum novit

VARIE LECTIONES.

⁵⁷ quo V. Vn. E. ⁵⁸ gloriosissimi augusti ottonis regis otto gloriosus filius corr. gloriosissimus augustus otto rex et otto gloriosus ejus filius L. ⁵⁹ scil. primi glossa V. Vn. ⁶⁰ c. cunctis et c. V. Vn. E. ⁶¹ c. Otto secundus V. Nos belli dono ditat rex maximus Otto V. Vn. E. ⁶² scil. alodum glossa L. ⁶³ ita A. L. V. E. (L. corr. inscriptionibus) descriptionibus Vn. ⁶⁴ et a. A. ad V. Vn. ⁶⁵ Lond. hoc caput sequenti submittit. ⁶⁶ convictus denegaverit L. ⁶⁷ deest A. V. ⁶⁸ deest A. ⁶⁹ Codex Fl. hoc caput sequenti submittit. ⁷⁰ faceræ A. faceret V. fecisset Vn. ⁷¹ scasco A. ⁷² deest L. V. ⁷³ supra L. ⁷⁴ aut L. ⁷⁵ hæc L. ⁷⁶ comitem L. com. Vn. (corr. comite) comes E. ⁷⁷ servari L. ⁷⁸ facere. Si dubitatio sit de infirmitate, juret quod talem infirmitatem habet propter quam pugnare non valet. V. E. [in marg. per usum] Vn. ⁷⁹ De ecclesiis A. ⁸⁰ eis A. ⁸¹ advocatos (corr. advocatores) L. advocatores V. Vn. E. ⁸² sculdaxios A. sculdascios. V. Vn. (in-terto c) ⁸³ omnimodo L. ⁸⁴ hæc extant non nisi in codd. Fl. et Londinensi, qui tamen ea capitulis præmittit. ⁸⁵ urbem L. ⁸⁶ deest L. ⁸⁷ DCCCC. LXVIII. Fl. ⁸⁸ ottonis usque ottonis deest L.

NOTÆ.

(19) Caput hoc in placito Romæ die 2 Decembris, an. 999, coram Ottone III et Silvestro habito, apud Muratorium SS. tom. II, p. II, p. 501, quoad sen-

tentiam, non tamen vocibus ipsis prolatis, laudatur.

caritas, archiepiscopalem sedem fieri desiderantes, oportu-
 num etiam nunc temporis ad hoc peragendum
 tempus inuenientes, consilio venerabilis archiepi-
 scopi Hattonis (20) et Hildewardi (21) episcopi, ce-
 terorumque fidelium nostrorum, virum venerabilem
 Adalbertum episcopum, Rugis olim prædicatorem
 destinatum et missum, archiepiscopum et metropo-
 litanum totius ultra Albiam et Salam Sclavorum
 gentis, modo ad Deum conversæ vel convertendæ,
 fieri decrevimus pariter et elegimus, quem et Ro-
 mam pro pallio a domino papa suscipiendo direxi-
 mus. Et ut hæc nostra electio firmior et subnixior
 fiat, eum vestræ caritati dirigimus, et ut a vobis
 omnibus et vocum acclamatione et manuum eleva-
 tione electus, suæ sedi intronizetur, omnimodis
 desideramus. Ne vero hæc ejus electio vel intro-
 nizatio futuris, quod absit, temporibus aliquorum
 valeat invidia molestari, tres ab illo episcopos, unum
 Merseburgo, alterum Citicæ (22), tertium Misnæ (23),
 in præsentia legatorum domini papæ et vestra, vo-
 lumus ordinari, ut hæc eadem præsentia vestra ante
 Deum et sanctos ejus intentionis nostræ sit testis
 futura. Et quia vir venerabilis Bouso multum jam
 in eadem Sclavorum gente ad Deum convertenda
 sudavit, inter Merseburgensem et Citicensem eccle-
 siam, quam velit, electionem habeat. Altera vero

secundum convenientiam nostram in dispositionem
 archiepiscopi nostri cedat. Vos autem marchiones
 nostros, Wigbertum scilicet, Wiggerum et Gunthe-
 rium, fidelitate nobis debita obtestamur et admo-
 nemus, ne quid in hac ordinatione archiepiscopo no-
 stro in vobis obsistat, sed secundum dispositionem
 nostram et suam, ut vobis dixerit, fiat. Et quæcum-
 que ab illo audieritis, nos velle sciatis. Ne vero
 idem episcopi qui ordinandi erunt, pauperes et vil-
 lanis similes æstimentur, volumus caveatis et con-
 silio archiepiscopi et eorum, qui cum illo in natale
 Domini erunt, episcoporum et comitum, qualiter
 sustententur inveniatis. Quicquid enim illis impen-
 ditur, pro nostra Deo salute offertur, vestraque per
 hoc merces apud Deum non minorabitur. Super hæc
 domni episcopi Dudo (24) et Doudelinus (25) in
 archiepiscopi nostri electione volumus ut subscri-
 bant, et fidem subjectionemque illi promittant.

Et ut hæc nostra vestraque postmodum electio
 firma et stabilis perseveret, cartam vel noticiam
 hanc in ecclesia Magadaburgensi perpetualiter per-
 mansuram, et eorum quæ prædiximus testem jugi-
 ter futuram, scribi jussimus, et manu propria sub-
 tus firmavimus, et anuli nostri impressione signari
 jussimus.

Signum domini Ottonis (L. M.) magni et invic-
 tissimi imperatoris augusti. (L. S.)

CONVENTUS PAPIENSIS

(An. 971.)

Unicum ejus vestigium habemus in codice Institutionum sæc. xi bibliothecæ Bambergensis a cl. Ros-
 shirt in libro *Beiträge zum Römischen Recht* I, 7, vulgatum; quod quantum ad sententiam a capitulo pri-
 mo anni 967 vix differre videtur.

*Capitulum Ottonis magni Romanorum imperatoris
 Augusti datum Papiæ anno incarnationis Domini
 971.*

Si inter ecclesias vel alios ingenuos vel liberos

homines, aut inter ecclesiam vel hominem de præ-
 diis seditio vel certamen sit, pugna decernatur. Si
 non audeat, res sue infiscentur, et ecclesiis vel ho-
 mini cui justitia pertinet, res suo reddantur.

OTTONIS II IMP. PAX CUM VENETIS.

(An. 983. Jun. 7. Veron.)

Exscripsi eam ex (1 libro Blanco, ab Andrea Dandolo duce Venetiarum circa an. 1340 confecto, qui
 hodie una cum 2) codice Trevisano s. xvi in tabulario imperiali Viadobonensi asservatur.

Pacificatio et confirmatio Ottonis cum Venetis.

In nomine sancte et individue Trinitatis. Otto
 divina favente clementia imperator augustus. Omni-
 bus postis fidelibus presentibus ac futuris notum
 esse volumus, eo quod orta fuit dissensio inter nos
 et Veneticos. Unde nos divina pietate commoti, et in-
 terventu nostre serenissime Adheleidæ dominæ ma-
 tris augustæ, ac Theophanu dilectæ conjugis nostræ
 nostrique imperii consortis, delinuti, precibusque

pauperum ipsius gentis sedati, pacem et fœdus in-
 ter nos inivimus, eo tenore, quatenus de hac dissen-
 sione ita nos quam nostri heredes ne molestiam nec
 inquietudinem nullo ipsius gentis homini inferant,
 et a nobis et a nostris heredibus hujus⁸⁹ similem dis-
 sensionem post hæc sine iudicio, quod in pacto quod
 illis constituimus continetur, non⁹⁰ recipiant; sed in-
 lesi et securi omnium hominum molestia remota in
 perpetuum permancant. Et ut verius credatur, diligen-

VARIÆ LECTIONES.

⁸⁹ habuimus 1. ⁹⁰ vocem inserui.

NOTÆ.

(20) Moguntini.
 (21) Halberstadensis.
 (22) Hugonem.

(23) Burchardum.
 (24) Havelbergensis.
 (25) Brandenburgensis.